

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Szerkesztőség:

hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.

Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven.

Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., **Hirdetések díja:** 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Kiadó hivatal:

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Kis-Mester utca 1382.

Török Pál dunamelléki ref. püspök urnak az egyházkerületi közgyűlést megnyitó beszédéhez.

V.

(Vége.)

Elitélni látszik T. P. ur még azon szándékot és törekvést is, hogy az egyházkerületek a zsinaton, valamelyik főiskolánál egy önálló bölcsészeti szak felállítása és szervezése fontos ügyében tanácskozzanak és szövetkezzenek. „*Nem lesz az meg decretum által, non fit hoc verbis Marce! Korunkban legalább egyik iskolánkat sem alkotta zsinat. Nem zsinati decretum kell ahoz, hanem organizáló, rendező fő, közreműködő, buzgó, eszes, ügyes, tevékeny tagok és jókedvű, nem kényszerült adakozók*“ jegyzi meg egész ironiával a püspök ur. Ki ne tudná, hogy az önálló bölcsészeti tanfolyam felállításának nagy szüksége, leghatályosabban és legnyomósabban egyfelől épen a Török Pál püspök ur elnöklete alatt működött egyetemes tanügyi bizottság által emeltetett ki; ez a bizottság volt az, mely 1879. nov. hóban tartott ülésében 9. sz. alatt határozottan kifejezte: hogy a ref. egyháznak halaszthatlan teendője a bölcsészeti tanfolyam mielőbb felállítása, ezt követelvény úgy az egyetemes magyar ref. egyház tekintélye, jól felfogott intellectualis érdekei, a középiskolai, de általában egész tanügyének valódi felvirágzása, nemzeti szellemben és irányban fejlődhetése. Ez a tanügyi bizottság volt az, mely 1880. júliusban tartott tanácskozásából újlag felszólalt; felkérte az egyetemes konvent tagjait oda hatni, hogy az a bölcsészeti tanfolyam kapcsolatban egy középiskolai tanárképzővel az 5 egyházkerület egyesített erejével minél előbb felállítsassék; s ezen sürgetés alapján mondotta ki az egyetemes konvent 1881. márcz. 122. sz. alatt, hogy a bölcsészeti tanfolyam felállításának nagy fontosságu ügye, a zsinat legsürgősebb teendői közé soroztatik. De ennek távolról sem az az értelme, hogy tehát a zsinat egy decretumot hoz és elrendeli annak az egyetemféle főiskolának felállítását. Alig képzelem, hogy ezt bárki is így értelmezné még a philosy-

nodisták táborában is. Az nem jelent egyebet és nem lehet más a cél, minthogy ott a zsinaton az egyházkerületek képviselői beszéljék meg az ügyet, mérlegeljék meg a sürgető körülményeket, vegyék számításba a helyzeti viszonyokat s tanügyi állapotaink mai igényeit, úgy hívják fel cselekvésre az egyházkerületeket.

És bizonyára ha az egyházkerületek, e nagy horderejű kérdésnél — a mióta az már felszinen van, kölcsönösen megértették volna egymást, ha a tanügy mai követelményeivel számot vetnek s nemcsak a mai napra, de a jövőre is gondolnak, a féltékenység által szőtt hálók kötelékeiből ki tudtak volna bontakozni: valójában a protestáns tanügy sokkal előbb vive, biztosítva lehetne, mint a mostani körülmények között s az egyetem vagy bölcsészeti tanfolyam működésének megkezdéséhez közel állhatna. De mikor 1874-ben megindította e tárgyban a mozgalmat a tiszántuli egyházkerület, akkor a novemberi gyűlésben épen a dunamelléki superintendia (lásd 1874. nov. gyűlés jegyzőkönyv 43. sz.) úgy nyilatkozott, *hogy egy önálló protestáns főiskolának felállítása eszméjét a magyar prot. tudományosság és művelődés érdekében örömmel fogadja s miután annak megvalósítására, a magyar prot. egyház erejének egyesítése nagy részben megkívánatik, a megkeresés értelmében az e célra szolgáló értekezletekre küldöttségi tagokat nevez ki*; 1881-ben pedig már, midőn a tervezettel a tiszántuli kerület fellépett, ugyanazon egyházkerület aképen határoz, *hogy annyira érettnék ezen ügyet még mai stadiumában nem látja, hogy a javaslatban említett bizottsági tagok választásába bocsátkozni szükségesnek tartaná.* — Valjon ki érti itt az összefüggést és következetességet? Ki fejt meg itt a határozott egyértelmű közös törekvést és jó szándékot? Kár tehát épen T. P. urnak annyira kicsinylőleg szólni e nagy fontosságu ügyről, melyet önmaga és egyházkerülete is annak idejében épen nem vett közömbösen.

Végezetre T. P. ur ezen beszédében egy nagy kegyeséget is gyakorolni látszik a magyar ref. egyház egyeteme iránt, kijelentvén magát loyális ellenzéknek, biztosítékot

nyujtván a felől, hogy ő schismat nem idézett, de nem is fog előidézni. S ezen jóakarata felől következő szép szakokban igyekszik biztosítani az egyházkerületeket: „Sokszor talalkoztam — ugymond — az életben bucsujárókkal, kik a szent kuthoz vagy csodatevő faképhez zarándokoltak, ott keresvén és remélvén találni sánták és bénák, siketek és elhomályosult szeműek, hideglelősek s nyavalyatörősek, irt és gyógyszert kiki a maga baja s nyavalyája ellen. Soha nem vetemedtem oda, hogy megkisértem elállani utjokat, inkább félre vonultam, még kalapot is emeltem az áhító, reménykedő jámborok előtt. Igérem, egy szalmaszálat — s ez vajmi kevés — nem fektetek a philosynodisták útjára sem keresztben, sem hosszában.“ Mennyire megtisztelő nyilatkozat! Mily nagy kegy és jóindulat szavai ezek! — Most tehát már nyugodtan lehetnek a zsinat tagjai, a legfőbb hatalmasság megígérte, hogy ha támogatni nem fogja is őket törekvésükben, de legalább nem áll utjukba parancsszóval s kényszerítő hatalommal, hanem az eseményeknek szabad folyást enged!

Valójában sajnálni lehetne, ha valaki azon proverbiumból indulva ki: „Le style c'est l'homme“ itélné meg a a dunamelléki ref. egyházkerület püspökét. Mily nagy adag elbizakodottságot, a lenézés, megvetés és gyűlölet nem szép erényének mennyi szemérmét fedezhetné fel még nagyító üveget sem használva — lelkületében és gondolkodásában; annyira talán, hogy annak a hirdetett keresztényi szeretetnek csak kihűlt helyét jelölhetné meg. — De én, bár ha T. P. ur minden alkalommal a sánták, bénák és elhomályosult szeműek áhító táboraiba sorozna is, nem vagyok hajlandó oly kemény és szigorru ítéletre, jól tudván Megváltónknak ama bölcs utasítását: „Ne ítéljete, hogy ne ítéltessetek; mert a milyen ítélettel ítéltek, olyannal ítéltetek; és a milyen mértékkel mérték, olyannal mérnek vissza nektek“ — Tehát csak az emberi gyarlóság egy bizonyos nemének az önmegfeledkezésnek számítom azt be, a mi mindenesetre hiba, kivált egy az egyházunk sokfelől hányatott hajójának vezetésére elhívott kormányosnál. De meg azt sem szabad soha elfeledni, bármily magasságban székeljen is valaki, hogy bizonyos határa van mindennek! önmagát tulkiáltani nagyon bajos, a hang is bizonyos törvények szerint halad; s a tulságos terjeszkedési és erőlködési törekvéseknél, hivatlan beavatkozásoknál, még azt is megkérdezheti valaki: Quis te constituit praeceptorem meum!“

De legyen ez már elég! hiszen megtanultuk Török Pál urtól, hogy „reánk s felekezetünkre hárul a felelősség terhe a mulasztások s tévedésekért, melyeket előrelátással, egyetértéssel s jóakarattal helyrehozni szabad akarattunktól függött“ (1874. májusi megnyitó beszéd.) Továbbá ugyancsak ő mondotta ki: „egyesülnünk s bensőbb viszonyt kell kötnünk egymással, hogy megérjük azt az időt, mely-

ben valahára magyarhoni egyetemes ref. egyház álljon elő 4—5 külön szakadt autonom kerület helyett.“ Bizonyosan hív s következetes marad ő ezen elvekhez, tehát kövessük azokban. Pál fordulása csak nem állott elő?

Tiszántuli.

A debreczeni jogtanárok véleménye a jogakadémiai ügyében leküldött miniszteri felhívásra.

(Folytatás.)

3. Talán a tanrendszer teszi sikertelenné, hiányossá a jogakadémiák működését?

Az akadémiákon az 1874-iki szabályzat által megállapított tanrendszer van keresztülvive, a protestáns jogakadémiák némelyikénél csekély eltérésekkel, melyeket a közoktatási miniszter ur annak idejében, lényegtelennek tartott arra, hogy a nyilvános alap- és államvizsgálatok tarthatásának akadályául szolgálhatnának; ezen tanrendszer szerint a tanórák száma s a speciálkollégiumok lehetővé teszik a tantárgyak kimerítő, mélyebbre ható fejtegetését; tan- és segédkönyvekül akadémiáinkon az egyetemeken is használt, legjobbaknak ismert művek szolgálnak. Valamennyi jogakadémia folytonosan buzgólkodott abban, hogy a jog- és államtudományokból tartott speciálkollégiumokon kívül, egyéb hasznos tudományok elsajátítására is alkalmát nyújtson növendékeinek. Valamennyi jogakadémia között azonban a sárospataki és főképe a debreczeni jogakadémia tűnik ki, ugy ezen rendkívüli előadások száma és sokoldalúsága, valamint az ifjuságnak azok iránt mutatott érdeklődése által.

4. A miniszteri leirat a z ifjuság iránti követelmények tekintetében is, alantabb színvonalat tulajdonit a jogakadémiáknak az egyetemek, s a felekezeti jogakadémiáknak a királyiak és államiak mellett. Ezzel szemben elég rámutatni azon számtalan panasz okát képezett és képező, igazán „tagadhatatlan és közönségesen ismert“ tényre, hogy a budapesti egyetemen a joghallgatók tulságos nagy száma miatt, azok lezkelátogatási szorgalmának ellenőrzése lehetetlen, a vizsgákon előmenetelüknek bírálása elsietett, felületes; ellenben a jogakadémiai tanárok kevesebb számu hallgatóik minden mulasztását azonnal észreveszik, megfenyithetik s a vizsgákon az alapos kikérdezésre több időt fordíthatnak. A jogakadémiákon az egyes hallgatókra gyakrabban kerül a colloquálás sora, sőt egy protestáns jogakadémián Debreczenben, a colloquium minden kötelezett tantárgyat illetőleg egyenesen kötelező. A vidéki kisebb városokban, a jogakadémiai tanárok egytől-egyig jól ismert tanítványaikkal bensőbb viszonyban élnek, azokat az iskolán kívül is figyelemmel kísérik, s így nemcsak szaktanáraik, hanem valóságos nevelőik; ellenben a budapesti egyetemi tanár az iskolában sem ismeri nagy számu tanítványait, s mivel a tanárok majdnem felerésze országgyűlési képviselő és csaknem mindenik még valami más is azonfelül, hogy egyetemi tanár: nem is ér reá, de meg talán restell is, magas színvonaláról leszállva, tanítványainak vezére, tehát a szó valódi értelmében és egészen tanár lenni.

5. Mindezekből folyólag, a jogakadémiák tanuló ifjúságának szelleme, munkássága és ennek sikere sem lehet átlag alatta az egyetemi színvonalnak. Mi legálább konstatalhatjuk, hogy a vezetésünkre bizott joghallgató ifjúság szellemével és munkásságával meg vagyunk elégedve. Jogászaink mindenekfelett tanulók, nem igyekeznek politikai vezérszerepet játszani, ismerik és teljesítik tanulói kötelességeket az iskolában, s azonkívül is dicséretes munkásságot fejtenek ki önképző és egyéb hasznos czélu egyleteikben, melyeknek száma nagyobb s melyekben az élet pezsgőbb Debreczenben és Sárospatakon, mint bármely más hazai jogtanintézetben, hasonlíthatlanul különb, mint a másfélezer jogászszal dicsekedő budapesti egyetemen. A debreczeni és sárospataki akadémiai pályázatok is évről-évre tanúságot tesznek protestáns jogakadémiai ifjúságunk törekvő szelleméről.

A mi pedig ezen munkásság eredményét illeti, nem ismerjük más akadémiai adatait, de azt tudjuk s a miniszteri leirat vádjával szemben kénytelenek vagyunk felemlíteni, hogy már eddig is a debreczeni jogakadémiának több növendéke saját példájával megmutatta, hogy az egyetemileg nem graduált és habilitált protestáns jogtanárok vezetése mellett is, elkészülhetnek ifjaink a magasabb színvonalu és követelményü egyetemi tudori szigorlatokra.

A fényes budapesti egyetemen bizony nem minden arany. Az izetlen demonstratiók, melyeknél az egyetemi joghallgatók nem utolsó szerepet játszottak, az egyetemi joghallgatóknak gyakori collisiója a fővárosi rendőrséggel, csak akkor tűnnek elé kellő világításban, ha a rektori hivatalos jelentésekből azt olvassuk, hogy daczára másfélezer joghallgátónak, a jog- és államtudományi kar pályázatai teljesen eredménytelenek maradtak; s ha egyszermind figyelembe vesszük közökt. miniszterünk nem régen tett azon vallomását, mely szerint a szülék részéről formális ostromnak volt kitéve, hogy gondoskodjék correctivumokról, mert a jogi tanulmányokat frequentáló fiatalság mindennel foglalkozik, csak a tanulmányokkal nem, frequentál minden helyet, csak az előadásokat nem; hogy többek közt egy előadásra 180 ifju iratkozott be, és az előadásokat 20—25 látogatta.

Ily tények mellett, mikor a tanulók nagyobb része folytonosan absens, tehát nem is nyilvános, hanem voltaképen magántanuló, még oly kitünő tanárok mellett is „a jogi szakképzés magasabb színvonala“: illuzió; „az ifjúság iránti magasabb követelmények“ emlegetése: phrasis; a vidéki jogakadémiák becsnérlése: méltatlanság.

IV.

Megvalljuk, hogy mi is szívesen látnánk hazánkban a jogakadémiák helyett megfelelő számú egyetemeket, de a mennyiben ilyeneknek kellő számban való felállítása ez idő szerint lehetetlen, a jogakadémiáktól a létjogot, feltéve, hogy ezek szervezetök- és működésökben, a tudomány és gyakorlati élet követelményeinek eléggé megfelelnek, meg nem tagadhatjuk, még ha nem volnának is oly pazarul felszerelve, mint a nagyobb központi egyetemek, vagy a miniszteri leirat nyelvén szólva, ha nem állának is ezeknek magas színvonalán. Különben is akadémiaiink egyetemi rangra emelése, még egyáltalában nem zárná ki, hogy több tanintézetben az a színvonal azontul is különböző ne lehet-

sen. A bécsi egyetem jogi fakultása mellett, a czernowitzi, a lipcsei, berlini egyetemeké mellett egy würzburgi vagy rostocoki egyetem jogi fakultása szerény akadémia, azonban így is szükségét kielégítőnek tartatik.

A mi szerényebb színvonalu jogakadémiáinkhoz is sok fontos érdek fűződik. A vidéki szegényebb sorsu ifjúságnak is hozzáférhetővé teszik a jogi pályát, a kisebb igényüeket kevesebb áldozattal egészen eljuttatják szerényebb céljukhoz, a kiket pedig tehetségök és hajlamuk magasabbra ösztönöz, azoknak megkönnyítik vágyaik czélpontjának elérését. Képezdei voltak és lesznek sok jeles egyetemi tanerőnek. Elősegítették vidéki művelődési központok keletkezését s több helyütt nemzetiségi szempontból is hasznosakul bizonyultak. Viszonyaink között nem utolsó előnyük az is, hogy a budapesti egyetem különben is tulnépes jogi fakultásától, a jogászok egy részét elvonják.

Ugyanazért a jogi szakoktatás tárgyában 1878. végén tartott enquet-en is sokan szólaltak fel védelmökre, különösen Kautz Gyula budapesti egyetemi tanár, ki megemlékeztén jelentékeny multjokról, melyben sok jeles embert, tudóst adtak a hazának, számos kiváló tanárt és évenkint nem kevés derék tanulót az egyetemnek s reá mutatván jövőbeli missiójokra, kijelentette, hogy nem tartja alapos oknak az ellenök felhozatni szokott érveket s nem tudná megszüntetésökre adni szavazatát.

A miniszter ur sem akar eltörölni minden jogakadémiát, a vezetése alatt álló állami és kir. jogakadémiákat fen akarja tartani ő is, de nem bálná, ha a felekezeti mind megszűnnének. Szóban levő leirata végén elismeri ugyan a jogi képzésre irányult felekezeti érdeklődés és törekvés jogosultságát s kijelenti, hogy valamennyi felekezeti jogakadémiák megszüntetését nem is sürgeti s csak e s e t l e g egyesítésére szólítja fel a fentartó egyházi hatóságokat.

És ugyan miért? A mint említve volt már

1. Azért, mert különösen a felekezeti jogakadémiákat nem tartja a kor színvonalán állóknak. Hogy mit tartunk ezen kifogás alaposságáról, azt fentebb indokoltan elmondottuk.

2. Azért, mert a jogtanodák nagy számát hazánkban tulságosnak s ennél fogva a társadalomra nézve veszélyesnek tartja. Hogy hazánk kevesebb jogtanodával is beérné, az nekünk is meggyőződésünk, mert azon körülmény, hogy a jogakadémiai tanulók száma évről-évre következetesen fogy, ezen intézetek egy részét nélkülözhetőnek tünteti föl. A közoktatási miniszter ur azonban nem ebből, hanem abból következteti a felekezeti jogakadémiák eltörlésének sürgősen szükséges voltát, mert szerinte tulságos nagy és még egyre növekedik a jogászok száma, mi társadalmi veszélyeket rejt magában; holott kimutattuk, hogy e feltevések nem felelnek meg a valóságnak. Más nemzetek példája sem bizonyítja, hogy nálunk tulságos számmal volnának a jogi tanintézetek. — Az északamerikai unióban, Schweiczban, Belgiumban, Olasz-, Német-, Franciaországban, Nagybritanniában, Németalföldön aránylag nem kevesebb, sőt az említett államok egy részében aránylag több a jogi szakiskola, mint minálunk.

Ha csakugyan oly tulságosnak tartja a miniszter ur a jogakadémiák számát, módjában állana csökkenteni azt a saját vezetése alatti jogakadémiák egy részé ek megszün-

tetésével, úgy de megvallja, hogy bár gondolt arra, nem teszi, mert attól tart, hogy a megszüntetett tanintézetek hallgatói a felekezeti jogakadémiákat fogják majd felkeresni s ez által a cél, melyet szemmel tart, legkisebb részben sem érthetnék el.

Hogy mi legyen az a cél, melynek érdekében a szóban levő leirat kibocsátatott, ezek után nem nehéz kitalálni. A közoktatási miniszter ur, a ki régóta ismeretes centralista, s a ki bár e leiratban is elismeri a jogi szakképzésre irányult felekezeti érdeklődés jogosultságát, mindazáltal kijelenti, hogy a jogi képzést akár csak a magasb műveltség, akár a hivatali, bírói, ügyvédi, sőt törvényhozói képesség megszerzésére irányuljon az, első sorban állami érdeknek és feladatnak tartja; s a ki ennél fogva egyenesen megszüntetni és csak esetleg egyesítve fentartatni kívánja a felekezeti jogakadémiákat: a reductio neve alatt szeretne megszabadulni a felekezeti jogakadémiáktól, hogy az egész felsőbb oktatásügy az állam kezében legyen összpontosítva.

(Vége köv.)

Könyvismertetés.

A keresztyén egyház történelme. Irta Warga Lajos sárospataki theologiai tanár. I. kötet: a reformáció előtti korszak. Budapest és Sárospatak, 1880. 8° 529 l. Ára 4 frt.

Szerző mondja a szép „Előszó“-ban „embernek az igazságot úgy vizsgálni, hogy egyéniségét megtagadja, nem adatott meg.“ Művén is igazolódik ez, bizonyos csendes vérmérséklet, hevélyt alig mutató higgadtság tükröződik azon mindenütt, csak néha-néha, az események tornyosodásánál, szólal fel kikelőbben, p. o. mikor VII. Gergelyt ítéli meg, a hol szerző mintegy kényszerítve volt protestáns egyéniségét előtérbe hozni. Nem nyomhatta el főképp egyéniségét a keresztyénség eredete tárgyalásakor, tartozván a derék író, nekem legalább úgy világlik elő jelen munkájából, az újabb kritikai iskolához, mely törekszik a természetfelettit (surnaturel) a keresztyénségből kimélettől és észszerűleg eltávolítani. E törekvés miatt kézalatti mű az olvasó lelkületére némi sceptikus ködborulatot bocsát, talán az író akarhatja ellenére. Feltűnően a 3 első századot rajzoló időszakban észlelhető ez, s itt a hívő kedély nyugtalanságot érez, a többi időszaknál a protestáns emelkedett szempont diadalmasan érezhető. A kijelentett vallásból a természetfeletti nem hiányozhatik. „A keresztyén természetfeletti nem tagadása és megerősítése a törvényeknek, sőt ellenkezőleg az isteni és fensőbb törvények erélyes affirmatiója“ (Bersier „La loi du coeur“ VI. vol. de ses Sermons). A történelemnek is számolni kell azzal; ha az regisztrálja a nyers erő vívmányait, nem ignorálhatja, épen egyházi téren, a láthatlan erő okozatait, ha szinte ez földi közegekben nyilvánul is, mint égi erő a cserép edényben. A keresztyénség örök regeneráló ereje pusztá emberi vívmánynak soha nem tekintetett s nem is tekinthető.

Szerző nem tartja a keresztyén egyházat isteni*) üdvintézménynek, hanem emberi intézménynek, szerinte

*) Az aláhúzások általi kiemelés ismertető teszi. B. F.

csak állítólag isteni alapításu az, a csodákra nézve Renannal tart s idézi őt. (34. l.) Ez az ő szabad felfogása, mi nem vélekedünk úgy; szerintünk csak egy „particularis“ vallás fejlődött kijelentés útján az ó- és új szövetség közegein, előkészítő alakja az izrael vallása, egyetemes keretje a keresztyén egyház, tökélye a láthatlan anyaszentegyház. A magasabb, tehát isteni eredet mellőzése miatt lép aztán bé a mű első részébe bizonyos kinos vergődés, az olvasóban kételyes ingadozás a nagy fordulatok küszöbén, s az oknyomozásnál a kimagyarázás kulcsa talán szavakból forrasztatik vagy öntetik. Lássunk pár példát erre: „Talán az a gondolat is bántani kezdette a jobbkat, hogy vajjon...nem a megígért Messiásnak halálát követelték-e?“ (41. l.) Pál átalakulásáról így szól „Lelkében valószínűleg már korábban erős forrongás keletkezett. Talán ő is, miként Luther 15 századdal később a szerzetességhez, a katholicizmushoz, talán ő is rajongó szeretettel ragaszkodott a törvényszerűséghez... talán ekkor villant meg agyában azon gondolat, hogy ha a megfeszített Krisztus feltámadott, azon esetben nem a törvény, hanem a benne vetett hit üdvezt“ (46. 47. l.) Más helyen így ír szerző: Pálnak magányra volt szüksége, hogy tisztába jöhessen magával és azon eszmékkal, melyek „isteni kijelentésként tüntek fel lelke előtt“ (47. l.) Továbbá: „Pál, a theologusok, a felekezetek végtelen sora, a forma felett harcoltak, a lényeggel nem sokat törődtek“ „E lényeg a Jézus hegyi beszédében található fel, és nem Pálnak vagy a többi theologusoknak iratában.“ (50. l.) Tehát egy Pál apostol sem tudta felfogni a lényegét! Ha ő sem fogta fel, méltán kérdezhetjük — vajjon ki foghatta fel az utánna jövők közül?

Szerző az egyházat annak tartja „a mi valósággal t. i. az emberiség fejlődése, tökéletesedése, nemesedése egyik iskolájának, melyet ő maga épített, ápol és tart fen“ (3. l.) Ez igen szép tétel, de azon fél igazságok közé sorozható, melyek által sok egyoldalúság alapított meg már; részben igazság, de egészben nem írnam alá. Az egyházat tehát maga az emberiség építette, ápolta és tartotta fen, az u. n. tudományos történelem így gondolkodik az egyházzal, mert szent regényt írni nem akar. Magának a büszke emberiségnek is szüksége van isteni vezetésre, ápolásra, fentartásra, egy szóval gondviselésre. A keresztyén egyház tagjai századokon át imádkoztak Istenhez, hogy ő ótalmazza az ő anyaszentegyházát, ne engedje azt eltapodtatni, tartsa meg abban szent ígéje predikáltatását. Az újabb kritikai és positivista iskola minden tüneményt, alakulást, fejlődést pusztán természetszerűleg akar kimagyarázni s a végponton, a végokoknál aztán agnosticizmusba végződik s a „nagy ismeretlen“ (Inconnaissable, Herbert Spencer) előtt le kell tenni a kutatás fegyvereit, és Littrével megállapodni kénytelen „az Ismeretlen (Inconnu) nagy oczeánja előtt, melynek át nem látszó hullámai verdesik pontjainkat.“ Janet francia bölcsész elismeri „C'est par Dieu que l'homme s'achève.“ Naville Ernő helvét francia bölcsész szerint „hogy a vallás létezhessék, hinni kell egy felsőbb világ valódi létezésébe.“ Ámde maga a fensőbb világrend nem mérhető tér és helyszerűleg, nem eshetik tehát mindenestől a physicisták, scientisták kutatás körébe, de a theologusokéba, spiritualista bölcsészek körébe igen. Ne feledjük, itt egyházzal, vallással, isteni különös vezetés

és tervszerűleg fejlesztett magasb intézményről van szó, mely magasb természetű lételemekeket ölel magába, a hol tehát az isteni tényező is tekintetbe veendő különösen theologus által. Erre alapunk és jogunk van. — „Választanunk kell — hirdeti a mély lelkű Bersier „Le témoignage des Apôtres“ beszédében 1877. — a kritika közt, mely szerint az Evangyéliom finom ábránd, és az apostolság közt, mely szerint az igazi tény.“ — Készséggel ismerjük el, hogy a derék szerző is érzi ezt, midőn azon kivételes engedményt teszi, hogy ha a csoda maga nem „a csodában való hit, mint az emberi szellem tehetségeinek egyike“ lehet tudományos kutatás tárgya (3. l.) s e pontban eltér az idézet Renantól. Ez engedménnyel szerző a józanabb mérséklők sorába lép s theologusi szíve dobban meg. Ezért üdvözljük.

Szerző két nagy korszakot vesz fel, épen mint Baur, a ki az egyház eszméje történetét tárgyi és alanyi két korszakban fogta fel, amaz a katolicismus, ez a protestantismus; s végre mindkettőre kimondta: egyik sem absolut igazság, mindenkinek megvolt létjoga és oka. Egyébiránt e mellett szerzőnk igen helyesen a reformatio előtti korszakot 3 alkorszakra, vagyis időszakokra osztotta Nagy Konstantin, Nagy Károly és Luther megállapodási csúcspontokkal, ez helyes és általánosan elfogadottnak tekinthető; miután azonban tényleg csakugyan 3. időszakban tárgyalja az egyház történelmét, a Baur-féle kétfelé osztás elmaradhatott volna a mű átnézetének legkisebb csonkulása nélkül. A korszakokra osztásnál az írónak teljes szabadsága van, az eltérés indokolható.

A mű mindenütt tárgyilagos, szép magyar nyelvű s nagy érdeme, hogy a magyar egyház történeti mozzanatait is kellőleg méltatja és találólag beszövi a világegyház keretébe; — legfelebb az tehető kérdésbe, tartozik-e a keresztyén egyház történetébe lényegileg az: milyen volt magyar őseink vallásos képzele és szokása a keresztyén vallás felvétele előtt? kivált ha figyelembe vesszük, hogy a magyar mythologia még nincs teljes tisztára kiderítve. Bizonyos hazafias szempontból még is igazolható szerző e pontban követett eljárása.

Részletekbe menni e terjedelmes mű ismertetésében — tekintve lapunk szűk terét — felesleges, elég ha kimondjuk általában, hogy az egész mű korszinvonalon áll, adatokra támaszkodik, utalásokat ad, tárházszerű gazdag leírása mindazon tényezőknek, elemeknek, mikből a közegyház vette 15 századon át fejlődését, hatását, életét; kellemes élvezettel tölti el az olvasót. — Minden esetre újabbkori magyar protestáns irodalmunk értékes terménye. Az alapelv és irány ellen megtehetik a kifogást azok, a kik eltérő nézetben vannak, de ez a mű tudományos értékét nem illeti. Hogy a követett alapelv és irány az újabb korszak vázolásánál bizonyosan élesebb színbe fog előtérbe lépni, az előre gondolható.

Debreczen, 1881. július 24.

B. F.

Egyházmegyei gyűlés.

A nagybányai reform. egyházmegye folyó évi június 29-én tartotta meg szokott nyári közgyűlését Sárközön s elég sajnós, hogy nem előbb vagy utóbb, mert e nap az

országos képviselők választásának megelőző napja volt s így e sok tekintetben fontos gyűlésen, a világi egyének nagyon gyéren valának képviselve.

Első tárgya volt a közgyűlésnek, az egyházmegyénk részére jutott 550 frt államsegélynek kiosztása, melynek eszközzésére egy háromtagu bizottság neveztetett ki. Soha talán még nem volt oly nagy a folyamodók száma mint ez alkalommal, szomorú illusztrálásul azon — bizonyítgatásra alig szorult — nyomasztó anyagi helyzetnek, mely az ország és nép rohamos elszegényedésével, ma holnap elviselhetetlen teherként fog nehezéden a szegényebb egyházak és belhivatalnokokra. — Óh bizony most ha valaha méltán szállhat fel — buzgó imádságként — lelkünk azon hő óhajtása: Országos segélyalap jöjjön el a te országod. Vajha ti magasabb látkörű egyházi s világi nagy férfaink — kik hivatva lesztok a közelebb összeülendő zsinaton magyar prot. egyházunk százados bajait orválni, — kiterjesztenétek gondjait az anyagi helyzet javítására is; mert ha bár kétségtelen is mit az irás mond, hogy t. i. „a test nem használ semmit, lélek az a mely meg elevenit“ de viszont az is igaz, hogy a lélek működése meggyengül s nem szárnyalhat fenn, ha az anyagi gyötrő gondok földhöz kötik azt.

Másik tárgya volt gyűlésünknek az esperes és segédgondnoki hivatalra begyűlt szavazatok felbontása. Ugy az egyik, mint a másik hivatalra — a szavazatok többfelé lett megosztása miatt — általános többséget senki nem nyervén, a két legtöbb szavazatot nyert egyének — jelesen esperes-ségre Bencsik István vámfalui lelkész s egyházmegyei főjegyző és Soltész János ombodi lelkész; segédgondnoki hivatalra Ujfalussy Miklós s Mándy Bertalan új szavazás alá bocsáttattak.

Nem lehet itt említés nélkül hagynom, miszerint a politikai élet teréről egyházi életünk mezejére is átszivárgott korteskedési mánia, egyházmegyénk egyik — már koránál fogva is tisztelt — tanácsbíráját, annyira rabjává tette, hogy szétküldött levelei s itt-ott személyes megjelentése által nem tartotta illemsértő eljárásnak, egy — különben egyházmegyénkben jó névnek örvendő — oly férfiu esperessé leendő megválasztására hívni fel lelkésztársait, kit hozzá a szeretet, vérség kötelékei csatolnak.

Hihetőleg a jó öreg ur arra sem tartja lelkésztársait képeseknek, hogy önmaguktól megítélni tudnák ki lenne ha nem is egyedül, de szinte hivatott a mi sokat emlegetett, önmagunk által folyton növelő miseriánkat orvosolni.

Harmadik fontos tárgy volt a zsinati képviselők megválasztásáról intézkedés s az egyházmegyénkre esendő 420 frt zsinati költség mikénti előállításának megoldása. — A rendes és pót zsinati képviselők választása elrendeltetvén, a szavazatok felbontására egy állandó bizottság neveztetett s határidőül július 20-ik napja kitűzetett. Ugyanezen szavazatbontó bizottságnak tétetvén köteleességévé, hogy az egyházmegyénk terhére előirányzott 420 frtnyi összeget lélek-szám szerint az egyes egyházak közt osszák fel. Az egyházak előljáróinak pedig a reájok kirovott összegnek legalább egyharmadrészben szeptember 15-ig leendő beszédese tétetett köteleességökké.

A lelkészválasztási szabályok, valamint az országos segély-alap tervezete — minthogy ily nagy fontosságú és horderejű ügyek kellő és érdemleges megbeszélésére egy-

házmegyei gyűlésünknek ideje nem volt — véleményadás végett egy küldöttségnek adatott ki.

Végre több kisebb nagyobb fontosságú s helyi érdekű ügyek, küldöttségi jelentések s kérvények tárgyalása után, — azon reményben, hogy legközelebb tartandó gyűlésünkön már újonnan választott esperes és segédgondnokunkat fogjuk üdvözölhetni — oszlott szét gyűlésünk.

..... r

Pótlék. A szavazatok felbontásával megbízott küldöttség mult hó 20-án eljárva megbízásában, kitünt, hogy esperestté Bencsik István vámfalui lelkész, segédgondnokká pedig Ujfalussy Miklós választott meg. — Zsinati képviselőkké pedig: a világi részről: Ujfalussy Miklós rendes, Nagy Béla pótképviselővé lett megválasztva. A lekipásztorok közül általános többséget senki nem nyervén, újabb szavazásra hívtak fel az egyes egyházközségek. Ki vannak jelölve a rendes tagságra: Bencsik István, Czelder Márton és Soltész János; a póttagságra: Czelder Márton, Soltész János és Gulyás Lajos.

Szerkesztő.

A szatmári ref. egyházmegye gyűlése.

A szatmári ref. egyházmegye ez évi második gyűlését mult július hó 20-án tartotta meg a szatmár-németi ref. egyház tanácstermében. A szorgos munkaidő s a rossz utak daczára is a gyűlés reményen felül népes volt, az esperesi körlevélben jelzett fontos ügyek — úgy látszik — nagy érdekeltséget ébresztettek, a mennyiben az egyházi képviselők és lelkészek közül olyanok is voltak jelen, kiket csak ritkábban van szerencsénk ott láthatni. Legtöbb időt vett igénybe s legtöbb eszmecserére adott alkalmat, az egyházkerületi gyűlés által véleményezés végett leküldött lelkészválasztási szabályok tervezete, a mely kevés módosítással elfogadtatott.

A zsinati költségek fedezése szempontjából határozott, hogy minden egyház a lélekszám szerint reá eső 2 kros adó felét, azaz annyi krajczárt, a mennyi benne a lelkek száma az 1881-iki névtár kimutatása szerint f. é. szeptember 15-re az esperesi hivatalhoz beszolgáltatni köteles; a mely egyház bármi oknál fogva a fizetés teljesítését elmulasztaná, esperes ur megbízása folytán, a be nem fizetett összeget a lelkészi gyámintézet pénztárából fogja kölcsönvenni, mely aztán kamataival együtt az illető egyházat terhelendi.

Zsinati rendes képviselőkül elválasztattak az egyházi részről Kiss Áron esperes 63, világi részről Vályi János segédgondnok ur 64 szavazattal, pótképviselőül világi részről dr. Farkas Antal egyházmegyei tanácsbíró ur 48 szavazattal; az egyházi részről általános többséget senki sem nyervén, a három legtöbb szavazatot nyert Szarka Boldizsár, Illyés István és Tabajdi Lajos urak újabb választás végett kijelöltetnek.

A domesztika tervezete kezdeményezésül egész terjedelmében elfogadtatott.

A szatmári ref. egyháznak Dobrai Mihály nyugalmazott tanítójával szemben tanusított azon kegyeletes eljárása,

mely szerint öt f. év szeptember 1-ig egész fizetésben részesítendi, elismerőleg vétetett tudomásul.

Majd következett az újonnan választott világi jegyző Vályi Árpád urnak, segédgondnokunk szép tehetségű s reményekre jogosító fiának ünnepélyes felesketése. A derék ifju beszédet is tartott, melylyel teljes bizalmat keltett maga iránt s reményt nyújtott a felől, hogy a protestáns egyház buzgó őseinek, világi oszlopainak, a dicső nagyoknak méltó utóda leend. Hatásos beszéde folyamán adott magáról egy váltót, melynek forgatását tehetségéhez képest teljesíteni megígéré; azt mondá, hogy ha egyéb hiányoznék is nála, a jóakarát sohasem. Adja Isten, hogy úgy legyen.

A mult gyűlés óta üresedésbe jött lelkészi állomások következőleg töltettek be: kis-szekeresi lelkészszé elválasztott Szabó Endre segédlelkész, Csaholczra Zámori Béia helyére Kiss Lajos n. szekeresi lelkész, az ő helyére pedig Kovács Károly matócsi s. lelkész.

A szatmári egyház jelentése, mely szerint a kebelében levő felsőbb protestáns leánynevelő intézetnél a Fialka Klotild eltávozásával megürült igazgatónöi állomásra báró Hágen Irma uruölgy választott meg — kedves tudomásul vétetett.

Segédlelkészek előjegyzése s más kisebb ügyek letárgyalása után a gyűlés délután fél 2 órakor eloszlott s tagjai majd mindnyájan társas ebédnél folytatták tovább az eszmecserét s üritgették a szép reményű, ifju világi jegyző egészségére a barátságos poharat.

A tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület 4-ik gyűlése M. Turon 1881. július 8—10.

(Folytatás.)

Nem lehet föladatomban ez alkalommal ezen elégedetlenség által fölhozott, részint teljesen alaptalan, legnagyobb részben tulzott állítások részletes czáfolásába bocsátkozni, annyival inkább, mivel nem is remélhetjük, hogy őket — kik a mi tanintézeteinket s azoknak működését vagy épen nem, vagy csak külső körülményekből ítélve, ismerik — bármely alapos okokkal más gondolkozásra birhatnánk, mindaddig, míg ők a prot. egyház általunk sem titkolható korlátolt anyagi helyzetéből s az iskolákra is kiterjedő önkormányzati joghoz való ragaszkodásából — mert e két főokra vezethetők vissza támadásaik — vonnak kedvezőtlen következtetést iskoláink belállapotára és értékére; már pedig az elsőt megszüntetni nem áll hatalmunkban, míg az utóbbiról lemondani bárki kedvéért egyáltalában nem szándékozunk.

Annyit azonban ez alkalommal bátran nyilváníthatunk, hogy nagy tévedésben vannak azok, kik a mi tanintézeteink bellétét és értékét azok külső állapota és körülményei szerint vélik helyesen megítélhetni. A prot. iskolák soha sem voltak fölmentve az anyagi nehézségekkel való küzdelem alól, még is tudták mindenkor az illető kor igényeinek megfelelőleg teljesíteni köteleességeket. Ma is vannak — mi magunk tudjuk és érezzük leginkább — számos hiányaink, melyek mielőbbi megszüntetésén s tanintézeteink továbbfejlesztésén kettőzött erővel kell munkálkodnunk; mindazáltal teljes önérzettel — hogy ne mondjam büszkeséggel —

hivatkozhatunk az általunk elért eredményre s mutathatunk volt növendékeinkre, kik akár mint tanulók a legfelsőbb tudományos intézeteken, akár mint pályavégzettek a közélet minden terén, az állami és egyházi hivatalokban, a szó- és tanszékekben, a tudomány csarnokaiban, az irodalomban, a társadalmi életben képzettség és jellem tekintetében bátran kiállják a versenyt más, kedvezőbb helyzetű s gazdag segélyforrással rendelkező tanintézetek növendékeivel s felekezeti körén kívül is föntartják iskoláink hitelét és tekintélyét.

De bár e tekintetben biztosak lehetünk is az ellenünk intézett támadások ellenében, iskoláink jó hire érdekében nem szabad közönyösöknök lennünk a reánk vonatkozó bármely nyilatkozatok iránt; sőt gondosan kell örködnünk, hogy a közvélemény, mely ellenállhatatlan hatalommal uralkodik és itél egyének és intézetek fölött, s melynek netalán kárhóztató ítélete ellen hiába hivatkoznánk önkormányzati jogainkat védő törvényeinkre: irányunkban tévutra ne vezettessék. — Különösen kötelességünk ez bizalmatlanságra oly könnyen hajló korunkban, midőn a nyilvánosság és szabadsajtó hatása mellett oly gyakran látjuk annak fattyuhajtásait is fölburjánozni.

A közvélemény kedvező ítélete, a kiérdemelt közbizalom volt és lesz legerősebb védője és támasza a mi tanintézeteinknek, ebből meritették azok, s ezután is ebből merithetik erkölcsi és anyagi erejüket; ennek kifolyása az, hogy hitfeleinket kívül is ezer meg ezer szülő bizza megnyugvással, sőt előszeretettel gondjainkra gyermeke nevelését, E bizalom megszerzése elődeink érdeme, föntartása a mi kötelességünk. Ennek elérésére pedig egyedüli biztos eszköz, ha a középiskolákat föntartó egyházak és testületek anyagi, mi tanárok pedig szellemi tekintetben minden lehető megteszünk iskoláink fölvirágoztatására. A tudományban és műveltségben nincs bevégeztség, itt a jelszó előre! mindig előbbre! épen úgy tökéletesedni kell folytonosan az iskoláknak s az azok lelkét képező tanároknak!

E tekintetben épen most legszebb reményekkel nézhetünk a közel jövőbe. Oly örömdetes esemény küszöbén állunk, melyet a magyar ref. egyház már régebben óhajtott, melytől bajai orvoslását s újabb fölvirágzása alapjának megvetését várja.

Értem az országos nemzeti zsinatot, mely ez évben fog megtartatni, s hivatta lesz a magyar ref. tanügyet is szilárd alapon rendezni s annak újabb lendületet adni. Adja Isten, hogy e reményünk minél előbb teljesüljön!

Végül kedves kötelességemnek tartom egyesületünk nevében megköszönni a mező-turi ref. egyház és város nagyerdemű előjáróinak s a tanári karnak azon megtisztelő szíveskedését, hogy közgyűlésünket körükbe meghívni, s azon lekötő igazi magyar vendégbarátságot, melyben minket részesíteni méltóztattak. Mi, a tanügy szerény munkásai, ezen megtiszteltetésünkben egyik bizonyítékát látjuk azon nagy érdeklődésnek, melylyel a mező-turi mivelt közönség a tanügy iránt viseltetik.

Fogadják érte legszivesebb köszönetünket.

Az elnöki megnyitó beszéd után Lukács Dániel esperest a m. turi ref. egyház lelkésze, üdvözölte az egyház és város polgársága nevében a tanári gyűlést s a m. turi ref. egyházat mint alapító tagot jelentette be.

Olvastatott a jegyzői jelentés, melyből fájdalommal értesült a gyűlés, hogy az egyesület derék és buzgó jegyzője Gergely Károly, betegsége miatt nem jelenhetett meg, egyszersmind véglegesen visszalepett, krassói lelkészszé választatván. E gyűlés tartamára a jegyzői toll vezetésével Faragó Bálint m. turi tanár bízott meg.

Ezután Osterlamm Ernő egyesületi pénztárnok terjesztette elő a múlt évről számadását, mely egy bizottságnak adatott ki felülvizsgálat és jelentéstételre.

A szatmári ref. egyházmegye által a múlt évben pályadíjjal felajánlott 100 frt díjra következő kérdés tüzett ki: „Vallásosság s protestáns érzület dolgában mit várhatunk a gymnasiumtól? Miként használhatók fel e célra a gymn. oktatás és fegyelemtartás általában, különösen a vallási tanórák anyaga, tanmenete és tanmódja.“

Értekezések voltak a következők: a mező-turi gymnasium háromszázados történetének vázlata Bodolay László m. turi gymn. igazgatótól. Továbbá: a hazai és külföldi középiskolák múlt évi nevezetesebb mozzanatai dr. Bihari Péter budapesti ref. főgymn. tanártól. Mindkét nagybecsű dolgozat az egyesület évkönyvében fog megjelenni, nem különben Nagy Pál debreczeni tanár természettani előadása is, melyben nagy ügyességgel és szakavatottsággal előadta a nevezett tanár, hogy miképen lehet a természettan tanítását legegyszerűbb eszközökkel is a tanítványokra nézve elfoghatóvá és sikeressé tenni.

Az ez évre kitűzött pályakérdésekre nézve határozott, hogy azon kérdésre: ad-e a középiskola a gyakorlati életre annyi és olyan ismeretet, hogy ez által fölöslegessé válnék a felső nép- vagy polgári iskola állítása azon városokban, a melyekben középiskola létezik? 3 pályamű érkezett be, de a bírálók bírálatokkal nem készültek el, tehát a központi bizottság megbízott, hogy a bírálatok beérkezése után az esetleg pályanyertes mű szerzőjének adja ki a díjat, ha pedig a bírálatok egyik pályaműre nézve sem lennének kedvezők, akkor a pályakérdés újból hirdettessék ki. A latin nyelv tanítása ügyében kitűzött kérdés, miután az arra beadott pályamű, a kívánalmaknak nem mindenben felel meg, újra kitűzetett.

A tanácskozás folyamából ki kell emelnünk azon érdekes és tanuságos eszmecsérét, melyet Elek Lajos az egyetem konvent által s a zsinat elé terjesztendő munkálatok tárgyában megindított.

Előadó a többi közt a nyolcz osztályu gymnasium mellett nyilatkozik; a tanári fizetések minimumául 8 osztályu gymnasiumban 1200, 6 osztályuban 1000, 4 osztályuban 800 frtot ajánl a lakáson és az öt évenkénti 3 százalékos fizetésjavításon kívül; a tantervre és a középiskolai hatóságok fokozatára nézve szintén több módosítást terjeszt elő. A közgyűlés azonban a szóba hozott kérdésekre nézve nagyobbara magáévá teszi a konvent megállapodásait.

Julius 10-én a tanügyi eszmecsere folytattatott, s elhatároztatott a többi közt, hogy a superintendentiánál eszközöltessék ki, miszerint ezentul az 5-dik és 6-dik osztályok növendékei is alakíthassanak a maguk körében önképző társulatokat. Az érettségi vizsgákra nézve pedig Futó Mihály, hódmezővásárhelyi igazgató tanár megbíza-

tott, hogy az ezen vizsgákra vonatkozó hazai és külföldi szabályzatokat tanulmányozza s az e tekintetben szükségnek látszó reformokat a jövő közgyűlésen adja elő.

A tisztujtás megejtetvén, elnökké Szegedi Sándor, helyettes elnökké Tóth Sámuel, jegyzővé Békési Gyula s pénztárnokká Oszterlam Ernő választattak meg.

A hazai és külföldi középiskolai szemle megírására Joó István kéretett fel.

A komoly tanácskozások mellett a jelenvoltak szórazkutatásáról is gondoskodtak. Az első napon közvacsora volt; a második nap pedig a kisdédóví egyesület javára s a gyűlés tagjainak tiszteletére tánczvigalom rendeztetett. — Befejezésül, 10-én, id. Mészáros Lajos pusztapoói tekintélyes földbirtokoshoz rándultak ki a vendégek, ahol a legkedélyesebben töltötték el az időt.

A mező-turiak vendégszeretete általában mindenkit meglepett és teljesen kielégített.

A jövő évi közgyűlés Kisujszálláson fog megtartatni.

Supplicatio kérdése.

Nagytiszteletű szerkesztő ur!

Több évek tapasztalata érlelte meg bennem azon elhatározást, hogy végre néhány sornyi helyet kérjek e közleményemnek becses lapjában, a melyért némelyektől tudom, hogy anathemat fogok kapni. De mindezzel semmit nem gondolok, mert ha jól megfontoljuk, az illető iskolák érdeke egyenesen megkívánja ezt, mivel jó híroket, nevöket fen kell tartani.

Mint iskolatanító, köteles vagyok supplicánsaimat ellátni, ha estve jönnek, vacsorával, nyugvó helylyel, melyekre az utasoknak főszüksége van. — Azonban némely kisebb iskolák (3—4 gymn. osztályból állók) szintén felvették azt a szokást, a mihez talán nem egészen jogosan formálnak igényt, hogy küldötteket bocsátnak szét a nagy szünidőben s e kis tanulók, fiatal koruknál fogva aligha képesek azt megérteni, hogy a supplicálás, ismeretgyűjtés, tapasztalatszerzés és távoli vidékek megtekintésére szolgáló, de nem egyedül pénzgyűjtő intézmény végeredményében; ettől eltérőleg a legtöbben vastag anyagiságtól vezéreltetve, a városokban főként, házról-házra járnak, hogy minél több pénzt szedhessenek, a mi legtöbbször a tisztesség rovására esik. Hogy már ezt tehessék, több napon át kell nekik egy helyen időzni. Egy bizonyos ügyvédhez, a ki pedig r. kath. vallásu, egy iskola ily küldötte 3-szor egymás után is ellátogatott s nem tágitott, míg nem fizetett.

Már most, ha ezzel párhuzamosan azt is kinyilatkoztatom, hogy a főiskolai küldöttek (értve alattok a theologiai szakkal bírökat) rendesen csak rövid időre néznek be és pedig az adomány átvétele végett csak az egyházakhoz s azzal mennek tovább, hosszabb megállapodás nélkül czéljok felé, (ha úgy esik, vasárnap predikálnak is) igazat kell adnom Spurgeonnak, ki egy beszédében azt mondja, hogy az apró bünök teszik semmivé az embert; mert a kisebb iskolák küldöttei járnak el legtulzóbb mértékben mind a pénzgyűjtésben, mind az egy helyen több napig rostokolásban s ezek tartanak legkevesebb illetet. Mintha csak oda volnának egyenesen utasítva, hogy minél többet gyűjtsenek

össze: e czél elérése tekintetéből bizony sokszor nem igen válogatják az utakat és módokat. Így ássák aztán alá e nemes intézménynek, a supplicatiónak jövőjét s a nagyobb iskolák jó hírét, nevét. Némely iskola két küldöttet is bocsát már el, egyet a theologia, egyet a képezde részéről; úgy hogy a mint értesültem a bányakerületi nagyérdemű superintendens Sz. G. ur is feltűnőnek s kerületre felterjesztendőnek találta már az ilyen eljárást.

Mindezeknek végeredménye az, miszerint óhajtanám oda vinni a dolgot, hogy ha föntartatik a supplicatio, az tisztán csak főiskoláknak (értve a theologiai szakkal bírökat) engedtessek s csak felekezetbelieket látogatni meg adományok nyerése végett. Ekkor azután nem panaszkodhatnának reánk a más (r. kath.) felekezetűek, a minek én már gyakran voltam kitéve.

De meg sokféle apró nyügget és kellemetlenséggel is van egybeköttesben a mostani modor szerint a supplicánsoknak még az ellátásuk is. Tegyük fel, hogy már beszállt egy tanítóhoz két supplicáns, az ott van másnap is, és jön hozzájuk más iskola küldötte; ugyan nem zavarba jön-e az illető gazda, minthogy legtöbbször alig egy pár szobából álló lakása van, hova tegye több vendégeit? Lehetetlen, hogy a már régebben ott időzőnek ki ne fejezze aggályát, bocsánatkérés mellett s értésére ne adja: barátim, engedjenek meg, de hát a gazdának kötelessége megadni az ellátást, ételben s nyugalomban, hanem hát az elébb érkezettnek is kötelessége lenne a czélfelé törés, sokáig nem venni igénybe a gazdai szivességet egész a megunásig!

Végül kérdésbe tehetni: valjon az iskolai küldötteknek oly helyen, hol azon felekezetnek, melyhez ök tartoznak, önálló egyházuk sincs, van-e jogos keresetök? Nagyon óhajtanó volna tehát, ha valahol úgy itt a rend, törvény, de a viszonyosság s méltányosság követelményeit is megtartani. Minden intézmény, a mely tulásba vitetik át, terhessé lesz a társadalomra s elébb utóbb az alól magát felszabadítani tör. Így fogunk járnunk mi is a supplicálással, ha a tulajdonságoknak korlát nem vettetik elébe.*)

Békésmegyei.

*) Közöltük e cikket, miután több oldalról hallottunk már panaszt és kifogásokat, a supplicatiónak a jelenlegi modorban fentartása ellen. — Legközelebb a tisztántli ref. egyházkerületi közgyűlésen is tanácskozás tárgyát képezendi az. — Ugyanis a bihari egyházmege következő indítványát terjeszté elő: „az ágostai hitv. iskoláktól kiküldött s csaknem gyermek supplicánsok kiküldetésének s ezzel járó, legtöbb esetben botrányos szereplésük megszüntetése végett, a testvér ág. hitv. egyházkerületekhez átirat intéztessék.“

Megjegyezhetjük, hogy a supplicatio a régibb időben korántsem volt oly széles körű, mint a minövé korunkban kifejlett. A mult században és ezen század első felében is legalább nálunk reformátusoknál legtöbbször a tulajdonképeni főiskolák küldöttek kebelökből segélygyűjtésre felsőbb, azaz hittanszaki tanulókat. Az pedig egészen ismeretlen volt, hogy sorra vegyék a házakat vagy boltokat a mint fájdalom az már ma — a mint Békésmegyei is előadta — megtörténik. Söt régebben a supplicánsoknak utasításukban foglaltatott, hogy mihelyt valamely egyházban megjelennek, jelentsék magokat a predikátornál s attól vegyenek tökéletes instructiót, hogy t. i. kiket kellessék személy szerint megkeresni az ekklezsiában s végül ismét ott tartoztak megjeleni igazolandók, hogy miként jártak el az utmutatás szerint. — Az tehát mindig visszaélés, ha a supplicans oly házaknál jelenik meg, melyeket neki az illető lelkipásztor nem tűzött ki határozottan. (1814-iki egyet. konvent j. k. 7. pont.)

Szerkesztő.